

EMLÉKVÁR (I.)

Az egykori szabadkai hatodik kör lakóinak ajánlom. A keveseknek, akik még élnek, és azoknak is, akiknek csak emléke járja a környék sáros-poros utcáit.

ÁLOM

Sehogyan sem értem, miért éppen az a jelenet tér vissza ismételten álmomban. Miért azoknak a napoknak az emléke kísért, amikor gyermekkorom végéhez közeledett. Nem értem, miért nem álmodom legrégebb és legmélyebben belémvésődött, minden pórusomat ma is átható, tudatomban oly sokszor felbukkanó, korai gyermekéveim élményeit. Hát nem az lenne az érthető, a természetes?

Nem, én akkortájt már tizenhárom-tizennégy éves lehettem. Apámnak már nem sok volt hátra életéből, nekem még kevés jutott az iskolapadból, Illa nővérem már dolgozó nagylány volt, Ambrus, az idősebbik bátyám levetette a katonamundért, Béci, a fiatalabbik meg már Belgrádból tért haza néhány hónapos napszámoskodás után...

Anyám? Anyám az emlékeimben mindig egyforma, csaknem teljesen egyforma volt. Kicsit meggörnyedt, lágy tekintetű, beteges, de mindig dolgozó néni. Ilyennek ismertem, ilyennek láttam tudatom hajnalán, ilyennek láttam utoljára húsz év múltával is.

Nem mintha apám sokat változott volna. Nem. Ahogy rendbe jött első szélütése után, megint egyenes tartású, vastag nyakú, kefrizurás bácsi volt, akinek szavára, tekintetére összerendeztem, aki egy szempillantásával elvágta minden kísérletemet.

Illá meg a fiúk viszont változtak, nőttek és fejlődtek. Nővérem már nem játszott rongybabákkal és nem dédelgetett tüzelésre felvágott fadarabokat, Ambrus önfejűsége és iskolakerülése miatt már nem kapott verést, hanem szép kék szemű, barna hajú fiatalember lett, akit a lányok fütyüléssel csalogattak a kapuhoz. Béci már nem selypített és nem viselt fekete szemüveget, lába is meggyógyult, nem kellett kocsiban tolni. Sőt, éppen ő kószált legtöbbit. Kimaradozásában, barátok szerzésében és soha ki nem fogyó humorában utólérhetetlen volt. Meg ő volt a legmagasabb a családban. Egy egész fejjel túlnőtt zömök apámon.

Amikor az a jelenet lejátszódott, már én is majdnem akkora voltam, mint korán zsuorodó jó anyám.

Hát akkor mégis miért tért vissza álmaimban az a nyári nap, amikor már a Csatáry-házi második lakásunk előtt, a kövekkel kirakott udvaron, a pincelejárat és a padlásfeljáró mellett, a fedett kút és a füstölő közelében terítette meg anyám az asztalt? A kútban kötéllel leeresztve egy vászonzacskóba kötött görögdinnye hült, az asztalon zöld üvegben egy liter házibor állt, amelyet az utcánk vége felé lakó Miskolcziéktól vettünk. De csak vasárnaponként, mert az orvos eltiltotta apámat az italtól, és csak heti egyszeri ivást engedett meg neki.

Az abroszon cseresznyefürtöket ábrázoló minták piroslottak, a leves már ott párolgott az asztal közepén, és egyikünk kivételével mindenki a helyén ült. Apám türelmetlenül várakozott, mert a hiányzó családtag én voltam. Igen ám, de úgy gondolták, hogy még nem érkeztem meg a vasárnapi ebédhez. A valóságban örömmel teli szívvel, boldogan álltam a háziúr lakásába vezető lépcsőnél és élveztem, hogy mindannyian együtt vannak, hogy épek és szépek, hogy egészségesek, és a forró leves párja sem takarja el szemem elől az asztalra rajzolódott derűt. Csak engem várnak és senki mást. Várnak és nem látják, hogy ott állok tőlük néhány lépésre, készen, hogy közéjük szaladjak, hogy felfedjem nagy titkom: »Én is itt vagyok, én is megjöttem, mindjárt együtt ülök majd veletek a terített vasárnapi asztal mellett«.

És kacagva indultam meg a felejthetetlen vasárnapi asztal felé. Széttártam karomat és hangosan kiáltottam: »Látjátok, én is megérkeztem, most már nem hiányzik senki, együtt vagyunk, együtt is maradunk!« Nagyon örültek, amikor megláttak. Apám az üres székre mutatott, anyám belemert a forró levesbe, és mindegyikünk boldog, végtelenül boldog volt...

Ez az ismételten jelentkező álom az utolsó, gyermekkorom kései korszakát idéző, de nem az egyetlen visszatérő álom volt.

Mert ha megkísérlem felépíteni életem első tizenöt-tizenhat évének emlékvárát, ha fel akarom bontani a kuszált időfonalat, sohasem tudok megfelelőbb határkövet, jelzőoszlopot találni, mint amilyen a négy visszatérő álom, mely gyermekkorom négy, csaknem egyforma időszakát jelképezi.

Sokszor úgy érzem, hogy a négy álom tulajdonképpen a roska-dozó emlékvár négy szilárdan álló tartóoszlopa.

De az élet mégsem álmokkal kezdődik. Vagy ki tudja... Voltak már olyan esetek az életemben, hogy az álomról szentül azt hittem, valóság. És fordítva: nagyon sokszor bizonygattam magamban, hogy tulajdonképpen mindaz, ami velem történik, csak múló álom lehet, mely után föltétlenül a valóra ébredés következik. Zavaros, életemben sokszor felbukkanó jelenség ez, miért titkolnám el tehát. Különben is nem hiszem, hogy velem és csak velem történtek rendkívüli dolgok. Minden emberben felvetődhet és bizonyára fel is vetődik hasonló probléma, a különbség csupán mennyiségi kérdés. Ki mennyit foglalozik vele.

Különös módon első tudatos emlékem ágyhoz, sötétséghez, az álomlét és az alvás közötti állapothoz fűződik. Ezerkilencszázhusz egyik őszi estéjén történhetett. Tehát hároméves voltam. Egyedül feküdtem az elsőtétített szobában, de nem félttem, mert az ablakot nyitva

hagyta anyám, a Csatáry-ház udvarán pedig nagy volt a jövés-menés. Csozogás, nevetgélés, egy-egy kurjantás hatolt fülemhez. Többször is kiáltottam, hogy vigyenek ki, látni akarom Szerént, a menyasszonyt, de kiáltásaimra csak egyszer kaptam feleletet, amikor Illa nővérem az ablakhoz jött és rámkialtott, hogy aludjak, akkor hoz majd nekem egy fánkot.

Igen, éreztem a frissen sült fánk szagát, de nem kívántam enni, csak Szerént akartam látni fehér fátyollal a fején. Mert lakodalom volt a Csatáry-ház szomszédos szögletében. Özvegy, Druckerné húga, a sápadt Szerénke menyegzőjét ünnepelték, és mert mondták, hogy a pesti taxisofőr másnap elviszi őt, sírva könnyögtem, hogy engedjenek ki hozzá még egyszer.

Nem lett belőle semmi. A falakon és a mennyezeten mozgó árnyékok egyre halványabbak lettek, a hangok meg lassan elmosódtak. Mire Illa megjött a fánkkal, csak a szagát éreztem, de nem láttam semmit. Mélyeket csukladozva röppentem át az álmok világába. De kár, hogy nem tudom, miről is álmodtam akkor.

AZ EGYIK MEG A MÁSIK HÁZ

Most, olyan sok év elteltével tudom csak femérni, milyen érdekes elrendezése volt a Csatáry-háznak. Bizonyos, hogy az egész tömb nem egyszerre, hanem egymásután, fokozatosan vagy talán lépcsőzetesen épült. A Tuba utca frontjáról csak a ház tekintélyes, elég magasra épült homlokzata látszott, melynek négy ablaka mögött a házigazda lakott. Közvetlen mellette állt a kocsmajátó és azt követte a barnára festett nagy kapu. A ház bal szárnyához egy vakközre tekintő épületrész volt ragasztva, ablakai kisebbek voltak a Tuba utcai homlokzatra nyílóknál, és a ház udvarára csak üvegezett falú előszobája nyílt. Ennek a résznek a folytatását egy alacsonyabb, kétszobakonyhás lakás alkotta, majd a szöglet fordulata után egy ennél is szerényebb és alacsonyabb gerendás mennyezetű, ugyancsak kétszobakonyhás lakás következett. Ebben laktunk mi hatan. Apám, anyám, nővérem, két bátyám meg én. De az U alakzatú épületnek nem ez volt a vége, mert utána egy, a miénknél is szerényebb egyszobás lakás képezte a ház befejező részét. Mármint a lakóházat. Mert a kis lakás falához volt ragasztva a ház közös illemhelye (ez már az U alakon kívül állt), és azt a részt még egy nagyobb disznóól és a nyitott szemetesgödör egészítette ki.

Tehát az U betű szabad része ezekkel a melléképítményekkel volt lezárva, olyanformán, hogy a nagykaputól a négyszögletű udvarig egy keskenyebb, jobb oldalról kertsávval övezett téglaošvény vezetett. Az udvar közepén is kisebb kertecske, a fedett, ásott kút meg a füstölő állt. Azért minden lakás előtt volt annyi téglával kirakott terület, hogy nyáron ki lehetett tenni egy asztalt és föl lehetett erősíteni a szárítóköteleket.

Még néhány évvel ezelőtt sokszor eljártam annak a háznak a tájára, fiamnak megmutattam az akkor még eredeti, lekopott mázú lehullott vakolatú épületet, az utcát, a vakközt, mely évtizedek múlva

sem vesztette el egykori külsejét. Az utca ma sincs kikövezve, esős napokon a sár kocsitengelyig ér. Azazhogy csak érne, ha még felszántaná a nehéz stráfkocsik, melyek egykor belesüppedtek az utca sarába, bármilyen hangosan ordítottak széles hátú lovaikra a trágár kocsisok, akik néha ostor helyett nehéz lapátokkal verték a kínlódó, verítékező állatokat. Bizony felnőttek és gyerekek egyaránt összesereglettek, hogy megbámulják ezeket az ingyenes látványos előadásokat, és ilyenkor megismerhettem olyan szavakat, melyek értelmét akkor inkább csak sejtettem, mint tudtam.

Egy bizonyos, hogy a felnőttek mindig a lovak pártján álltak, nem tanúsítottak megértést a kocsismesterség nehézségei iránt, mindig hangosan szidalmazták őket, és rendszerint rendőrrel fenyegetőztek. A nóta vége általában az lett, hogy a hatalmas párák kihúzták a kátyúból a megrakott társzekereket és csak ritkább esetben kellett a terhet ledobálni, vagy a kidőlt lovakat kicserélni. De azért az is megtörtént, mint ahogy megesett, hogy némelyik előregedettebb murai ló ott, a házunk előtt lehelte ki a lelkét.

Nem tudtam elkerülni a kocsisok és a lovak történetét, mert nagyon mélyen élnék emlékezetemben, az erőlködő állatok nyerítését, a kocsisok szörnyű ordítását néha még most is hallani vélem.

Egyszer, egy őszi este egyedül barangoltam a város utcáin, talán feledni akartam a nap eseményeit, de lehet, hogy csak friss levegő után vágyakoztam, tény, hogy utamnak semmi célja nem volt. Mégis azt vettem egyszerre észre, hogy szülőházam részre nyitott kapujához értem és tétovázva tekintetem az udvar mélye felé. Gyermekkorom óta, vagyis amióta elhagytam ezt a házat, sohasem léptem be udvarába, magam se tudom, miért, egyszer sem volt bátorságom kinyitni a repedezett nagykaput. Akkor azonban úgy tűnt, hogy a házban senki sem mozdul, a lakók behúzódtak lakásaikba, és az udvaron egy lélek sem mozog. Beléptem, és lassan megindultam az egykori kocsmá, majd a házigazda lakásának főbejárata mellett.

Az udvar közepén, az ól és a kút között kifeszített köteleken nagy fehér lepedők száradtak. Az enyhe szél néha meglebbentette őket és nekem úgy rémlett, mintha valaki mozogna közöttük. Megálltam és bámultam a mozgó fehérséget, mely mögött homályba veszett az alacsony lakóépület. Mintha egy asszony keze simította volna végig a világos, vitorlára emlékeztető vásznakat. Csak egy kezet láttam és semmi mást. De az a kéz az anyám keze volt. Ott surrant lepedőtől lepedőig, mindegyiket megsimogatta, megtapogatta, száraz-e. Berothantam a lepedők közé, de a kéz akkorra már eltűnt. Nem volt ott senki, csak egy hosszú támasztófa ágaskodott a kötelek között.

Átmentem a lepedők mögé, balra fordultam, és máris ott álltam a konyha bejárata előtt. Akkor már magamhoz tértem, fordulni akartam visszafelé, de a sötét lakásból észrevettek. Egy asszony jött ki a konyhából és megkérdezte, kit keresek. Én csak köszöntem, mást nem feleltem. Ő meg megigazította fejkendőjét és hátrált az ajtó felé. Biztosan besurranó tolvajnak nézett és megjedt tőlem.

— Nem keresek semmit és senkit, nénikém — szólaltam meg, amikor megláttam az idős asszony riadt tekintetét. — Tudja, itt születtem...

Elakadtam. Az asszony csodálkozva bámult, aztán valahogy föngedett a riadalma, elmosolyodott és bólogatva szolt:

— Értem... Igen, most már értem. Hát csak azért jött... Hát csak tessék... Ha akar, bejöhet... Azt hiszem, ismerem... Úgy tűnik, hogy maga... Tudja én az edényesnél voltam cseléd... Emlékszik rájuk? Én megösmertem magát... Meg én!

Bennem is felderengett az idős asszony egykori képe. Éppen azért resteltem ezt a szokatlan és ijesztő felbukkanást. Bocsánatot kértem, a marasztalást megköszöntem, aztán még egy futó pillantást vettem az udvarra. A régi kút még ott állt a helyén, a füstölő meg a disznóól eltűnt. Mint ahogy eltűnt a percnyi, gyermekkort idéző illúzió is. Nem tudom, hogy elköszöntem-e az asszonytól, de arra határozottan emlékszem, hogy sietve hatoltam át a lepedőfalon és pillanatok alatt az utcán voltam.

Minek is kellett ez a látogatás, ez az ostoba szellemidézés, amikor abban a házban már úgysem lelek meg semmit és senkit. Nincs visszatérés a múltba, nincs menekülés a jelenből, a sötét sáros utca és a régi ház halott. A lámpák már kigyúltak a nagyobb utcákban. A sugárúton fényözön csapott szemembe és még egyszer kijózanított az emlékek részegítő mámorából. Még egyszer, mondom, mert rossz szokásom hogy a visszatéríthetetlen múlt idézésében, gyerekkorom színhelyén keresek menedéket életem nehéz óráiban. Talán azért, mert szép volt? Szép gyerekkor? Hát mi volt benne szép? A dohos szoba, a nincstelenség, a petróleumlámpa, a disznóól bűze, a sár, a por, a kocsisok?

Várjunk csak, ezek a külsőségek. Az anyai szeretet, az apai szigor... A testvérek, akik megvertek, de meg is védtek... ez él bennem mélyen. A gyerekkor érzelmi világa kiapadhatatlan bánya, melyből magától is feltör a sok drága kincs... Olyan kincsek, melyeket a felnőtt ember életében pótolni nem lehet. Feltörnek tudatomban és álmaimban, balgaság lenne visszaszorítani őket. Ezért is írok, ezért kényszerülök mesélni gyermekéveimről. Ha el tudnám mondani úgy, ahogy fölbukkannak, ahogy kikíváncoznak belőlem ezek az emlékek, boldog lennék.

Utcánk másik oldalán, alig néhány méterrel mélyebben állt Csátary István második háza, vagy ahogyan a mi udvarunkban neveztük, a »másik ház«. Ennek elhelyezkedése sokkal egyszerűbb volt a már leírt első épületnél. A nagy telek két végén egymással szemben két sor vert falú lakást építettek. Közöttük pusztá nagy udvar, melynek egyik sarkában öreg eperfa állt. A szoba-konyhás lakásoknak padlózata döngölt föld volt, melyet csak az igényesebbek kentek fel néha budai földdel. A kicsiny, udvarra nyíló ablakokon alig szűrődött be a fény. A szobában félhomály és dohos levegő terjengett. És főleg feneketlen nyomor.

A már említett sétáim egyikén láttam, hogy a Lovas utcára vakon pislogó, nagy hasat eresztett házrész egyik vége bedől. Tetőzetének romjai az udvar felé meredeztek, néhány nádköteg az utcára hullott. De senki sem igyekezett helyre hozni ezt az állapotot, csak

a mennyezetet támasztotta alá gerendákkal a szerencsétlen lakó. Lakását azonban nem hagyta el. A régi házban tehát az egykoriakhoz hasonló igényű emberek laktak.

És ha már elmondtam, hogyan festett a két ház abban az időben, amikor nagy fájdalomra nem nézhettem meg Szerént, a Pestre készülődő menyasszonyt, hadd mondjam el sorjában, kik és miféle emberek népesítették be őket.

A kocsmá az utcára nyílt és két helyiségből állott. Az elsőben a kockás abroszokkal terített asztalok és a fal egész hosszában felerősített fogas kampók álltak. Nagy ablakai a keskeny udvari részre, vagyis a szomszédos Copf-ház korhadt fakerítésére néztek. A második kisebb helyiség, üvegfallal volt elválasztva a többitől; ennek végében állott az almazöldre festett söntés. Bal oldalán padokra ülhettek a borivók, jobb oldalán volt a hátulsó kijárat, melyen keresztül a vendégek a közös illemhelyre jártak, ha volt hozzá kedvük és erejük. Ha nem, akkor a kerítés tövéig tántorogtak, vagy a senyvedő kertsávot tisztelték meg vizeletükkel.

De Liza néni, a kocsmárosné is ezen az ajtón járt ki és be lakásából vagy lakásába, egyedül vagy valamelyik vendégével. Bekötött fejű, barna asszony volt, többször meglestem, amint a cikóriakávés csomagolópapírával dörzsölte az arcát, hogy annak festékétől piros színt kapjon, ami néha túl jól is sikerült neki. Ilyenkor vastag szerezcsikaréteggel kente be magát, amitől viszont halottsápadttá vált az arca. Mindig szívesen szolgálta ki a vendégeket, és sohasem értettem, mitől kacag olyan nagyokat, ha valamelyik férfi hozzáhajolva mondott neki valamit. Pedig ez igen gyakran megtörtént, én igazán tudom, mert a kocsmába szabad bejárásom volt, előttem nem resteltek vaskos tréfákat mondani, úgysem értettem belőlük jóformán semmit...

Azt sem tudtam, miért nyúkáltak egyesek Liza néni bő szoknyája alá, csak azt tudtam, hogy a néni nagyon csiklandós volt és olyankor is rettenetesen vihogott. De azért azt láttam, hogy mikor egy neki vadult trombitás a söntés előtt ledönötte lábáról, a néni bő szoknyája egészen az álláig emelkedett, alatta meg nem volt semmi. Csak egy barna folt látszott fehér testén. Erre mégiscsak elszégyeltem magam és kiszaladtam az udvarra.

A trombitás és társai azért mással is foglalkoztak. Így például szombat esténként és vasárnap nótákat fújtak a mulató vendégek fülébe. A környéken oly sok cigányzenész élt, de Liza néninek csak a trombitások kellettek! Akárcsak a kiserdő kocsmájában, ahol ugyan-csak rezesek fújták a nótákat vasárnap délutánonként, meg esténként is. De ezt én akkoriban nem láthattam, csak az ágyból hallgattam az elcsendesedett utcákon átszálló zenebonát.

A kocsmá persze nem volt Liza néni tulajdona, őt csak iccésnek nevezte a házi bácsi, aki az igazi gazda volt. Lakásuk többlépcsős bejárata közvetlen a kocsmá udvari ajtaja mellől nyílt. A számomra elképzelhetetlenül szép és nagy szobákat három ember lakta. A Csatóry bácsi nyugdíjas mozdonyvezető, föld- és szőlő- és kétszeres háztulajdonos. Az alacsony, gondosan kipedrett bajszú ember élénk szemmel kísérte a házban történő eseményeket, minden rendellenes-

ségre azonnal közbelépett, csak az volt az érdekes, hogy a kocsmasaját, külön életét és az ivóvendégek csúnya viselkedését sohasem vette tudomásul. Mintha az a két közeli helyiség nem is létezett volna házában... a kertbe piszkító részegeken meg éppenséggel keresztülnézett.

De így tett a felesége is, a magas, szikár Maris néni, aki már a pirkadás előtti órákban elhagyta a házat, mert egyetlen hajnali misét sem mulaszthatott el. Harmadrendi volt, azt mesélték, hogy a kocsmajövedelmének javát a ferencrendi barátokhoz hordta, de ez csak olyan pletyka lehetett. Az biztos, hogy a szépen imádkozó koldusokat nem engedte el alamizsna nélkül. Viszont azt is megfigyeltem, hogy a miatyánkot meg az üdvözlégyet az utolsó szóig végig kellett mondani, csak aztán küldte le Julissal a fél dinárt vagy a darab kenyeret. Csodálkozott is a környék katolikus népe, honnan fújtam olyan folyékonyan ezeket az imákat már négy-öt éves koromban, mégpedig magyar és bunyevác nyelven.

Az ám, Julis, a szép háziúri lakás harmadik lakója cseléd volt, de nem igazi, mert a háziasszony unokahúga is volt egyben. Ami nem akadályozta abban, hogy hajnaltól késő estig dolgozzon a nagy lakásban meg a disznóólban, tavasztól őszig pedig még a földre és a szőlőbe is kijárt. Mégis bírta szusszal az aszott mellű, csontos kezű, sötét bőrű vénlány, aki szintén nagyon vallásos volt, de csak a konyha falán függő Szűz Mária-kép előtt láttam imádkozni, mert mire befejezte a napi munkáját, már egyetlen templomban sem miséztek a papok.

Mindössze három élőlény lakta a nagy hodályokat, de azért rajta kívül még sokan népesítették be a lakás minden zugát. A festett szentek. Mert Čsatáry István nyugalmazott mozdonyvezető, szőlőtulajdonos és háziúr szabad idejében képek pingálásával foglalkozott. Akkor a úrvacsorát festett, hogy befedte vele nappali szobájuk egyik falát. De voltak ott kisebb képek is: ájtatos Szűz Máriák, keresztre feszített Jézuskák, feszület előtt térdepelő lányok és imádkozó koldusok. Mindezekről azért vehettem tudomást, mert a ház rendje szerint már egész kis koromban fel kellett őket köszöntenem minden nagyobb ünnep alkalmával.

Anyám valamelyik bátyámtól rám hagyott jobb ruhába bujtatott minden újév, húsvét, karácsony, valamint materica és oca alkalmával, és el kellett mondanom a betanult köszöntőt. Szívesen tettem, mert így bámulhattam a sok szép holmit meg a szenteket, kaptam mákos kalácsot, pozsonyi kiflit, amit részben hazavittem, és néhány dinár is ütötte markomat. A pénzt szintén hazavittem, nem is próbáltam eltitkolni, ha kaptam, mert szüleim jól tudták a rendet: mikor dukál kalács, dió, pénz... Csak a kapros túróslapénnyel nem tudtam mit kezdeni, mert szagát sem bírtam, így hát, ahogy leléptem a főbejárat lépcsőjén, áthajítottam a Copf-ház kerítésén, ahol a szemfüles csirkék felfalták.

A saroklakást furcsa népek lakták. Szüleim úgy mondták, hogy az ember gróf volt hazájában, az asszony meg egyenesen hercegnő. Soványak, magasak és sápadtak voltak. Csak az após volt görnyedt

és öreg. Idegen, érthetetlen nyelven beszéltek, télen posztódarabakkal szegélyezték be lakásuk minden ablakát és ajtaját. És ami a legfurcsább volt, a gróf úr is hordta a vizet, ő mosta fel a padlót, és az egész ház csodálkozására lavórban főzték az ebédjüket.

Egyébként a fiatal asszony nagyon szép volt és minden férfi megcsókolta a kezét. Később fogtam csak fel, hogy orosz emigráns arisztokraták voltak és majdhogyan éhen nem haltak a szegénységtől, mivel dolgozni nem jártak, nem is tudtak ezek a magas, áttetsző bőrű emberek.

És utánuk következtek a Druckerék. Özvegy Druckerné, fiával, Lázival és Klári leányával lakott a kétszobás lakásban, melynek konyhája közepén állt és a szobák két oldalra nyíltak. Irigyeltem, hogy mindkét szobájuk padlós volt, sőt a konyha is, habár abban nyüzsgöttek a svábbogarak. Lázi egy nagy kereskedő raktárában dolgozott és futballista volt, Klári meg korán, talán tizenkét éves korában kezdte tanulni a kalaposmesterséget, de csak inkább masamódlánynak hívták. Mivel kevés volt a keresetük, a házbért meg pontosan kellett fizetni, egyik szobájukat egy idős házaspárnak adták ki albérletbe. Azokról nem tudtuk, miből élnek, de a kicsi asszonyka azért előteremtette a napi ennivalót, beteges, nála is öregebb férjének. Apám azt mondta, hogy snorerok, amiről később kitudódott, hogy amolyan uralmasabb koldulást jelent, mert a zsidóknál nyilvánosan koldulni nagy szégyen. Nem magára a koldusra, hanem az egész hitközségre nézve. A kis albérlő néni nemsokára eltemette élete párját, utána már nem főzött, hanem a népkonyháról hordta ebédkéjét. Megfigyeltem, hogy egész nap rágcsált valamit, ha nem beszélt. De beszélni csak addig volt kedves, amíg a férje élt, akkor is olyan nyelven, amelyet nem értettem, az idegenekkel viszont magyarul társalgott.

A Drucker fiú, a Lázi, nem tudom, mit csinált a kereskedő raktárában, de azt tudtam, hogy mit jelent futballistának lenni. Mindig nagy volt a társaság körülötte, ragasztották a kiszakadt gumibelsőket, és a kapukat ruháik kupacából, az utca közepén állították föl.

Mikor az utcáról elűzték őket, akkor a kiserdőbe vonultak, és piros színű ingeket vettek maguknak. Drucker néni mosta és szárította a dresszeket — így nevezték a Lázikékat —, és csapatot alakítottak, amelyet Slaviának kereszteltek el.

Tőlük kaptam a labdarúgás első leckéit, meg jóízűeket káromkodni is tanítottak nagy buzgalommal. Ezzel is jól szórakoztak, apám viszont állandó hadilábon állt velük, s romlottaknak mondta őket, mivel az ő idejében fiatalon nem illett olyan szavakat használni. Pedig használt belőlük jó egynehányat jó apám is, de hát ő már meglelt ember volt, aki szabad idejét a kocsmában tölthette.

Most a mi családunk lenne soron, de rólunk majd később mesélek, viszont ha magunkat átugrom, akkor csak Liza néni egyszobás lakása marad hátra az illemhely mellett, arról viszont már szóltam.

A düledező másik házban sok lakó váltakozott, de három lakás bérlői életük végéig ott maradtak, mert Csatáryné rokonai voltak. Először lakott az Éva néni, akiről azt mondták, hogy hiányzik egy kereke. Ő volt az említett rokon cseléd, a sovány Juliska édesanyja, de azért

a nagy lakásba nem járhatott be, csupán a konyháig mehetett fel. Fia még az örökké pörlekedő és kócos Éva néninél is furcsább figura volt. Neki nem egy kereke, hanem a bal szeme hiányzott, ezt fekete kötéssel takarta be. Hatalmas feje volt, de azért ész tekintetében ő sem dicsekedhetett. Ennek ellenére kitanulta a kefekötés mesterségét, ám ritkán dolgozott, akkor is saját számlájára, odahaza.

Idejének java részét a sétaerdőben töltötte, habár egyáltalán nem kedvelte a futballt. Ellenben a bujkáló szerelmes párok után leskelődött, rájuk ijesztett és odébbállt. Meg magános kislányok mellét és hátulsó felét igyekezett megfogdosni, ha azok idejében észre nem vették és sikoltozva el nem szaladtak. De nagy bajt nem csinált senkinek; még arra is jutott ideje, hogy politizáljon — mindig valami Ottót emlegetett, aki vissza fog menni Magyarországra, de azt nem értettem meg, hogy ki az az Ottó, mért lenne jó neki, ha az valahonét visszatérne.

A másik ház ellenkező oldalán lakott Krisztó néni, Csatáryné sógornője, akinek férje tüdővészben elhunyt. Mosónő volt, odahaza is, az utca több házában is örökké a mosóteknő előtt láttam, szeme mindig vörös és könnyes volt, talán a forró gőztől. Fia, Pista idősebb volt nálam néhány esztendővel, de még egész kicsiny gyerek volt ő is, amikor borbélymesterségre fogták. Tőle is sok mindent tanultam, de azoknak a dolgoknak nem volt semmi közük a borbélyszakmához.

Meletük lakot még egy Csatáry-rokon, Jani bácsi, a pincér. Őt tartottam akkoriban a világ legsoványabb emberének. Különösen hosszú nyakára illesztett, erekkel befutott arca ijesztően csúnya volt, mert színtelen szeme alaposan kidülledt. Még a szemgolyója sem volt fehér, hanem a véres erektől vörös. Mindig fekete ruhát viselt, de nadrágján a sliccet többnyire elfelejtette begombolni. Tudniillik valamilyen kényszer folytán minduntalan vizelt, és sokszor elfeledkezett a rendről. Csúfoltuk is sokszor emiatt, mire ő megzavart bennünket, de hasztalanul, mert sokkal gyorsabbak voltunk nála. Egyébként is majd mindig tántorgott. Ha dolgozott, részegen jött haza reggelenként, ha munka nélkül lődörgött, akkor a Csatáryék borából öntött fel a garatra. Ha pénze volt, sújatta a trombitásokkal és virágcsokrot vett Sárinak, mégpedig rózsavirágot, mert Sári leginkább ezt kedvelte.

Az ám, most jövök rá, hogy egy lakót kihagytam: a Sárit. A disznóól mellett lakott. A disznóól lakóit minden évben kimiskárolták és levágták, ezért névtelenek maradtak, Sári viszont szakállas kecske volt, jó sokáig élt és mekegett. Ez a Sári volt Jani bácsi kedvence, ha volt pénze, nem sajnálta tőle a szép rózsákat, amelyeket kétszarvú barátnője töviseivel együtt mindig jóízűen elfogyasztott.

A CSALÁD

Miután a ház utolsó lakóját is megemlítettem, visszatérhetek az otthonunkba. A lakás bejárata természetesen nálunk is a konyhára nyílt, itt étkeztünk, és anyánk idejének java részét ebben a helyiségben töltötte, főleg az épített tűzhely mellett, melynek padkája alatt,

a tüzelőfa között tanyázott Májkó, az öreg macska, aki tulajdonképpen családunk hetedik tagja volt. És nem is az utolsó, mert néha-néha átmenetileg megszorodtunk. A bal oldali padlásszobában álltak a brunolinós régi bútorok, két ágy meg két szekrény, egy tükörrel. Ez volt a hálószoba, nyáron csak szüleim háltak benne, de télen én is hol egyikük, hol másikuk mellett feküdtem. Ha nagyon szigorú volt a tél, akkor anyám is elhagyta ezt a fűtetlen szobát, és csak én aludtam apámmal, aki a meleg szobát nem tudta elviselni.

Az ágyban aztán szülőföldjéről hozott érdekes történetekről, a Kárpátokban rejtőzködő, igazságot tevő betyárokról, izgalmas vadászatokról, medvékről és éhes farkasokról mesélt; meg valószínűtlen, de szép vándorlegény-kalandokkal ébresztette fantáziámat, hogy talán a mesék hősein elmélkedve lépek át az álmok világába. A másik szoba, a földes, igen sok célt szolgált. Legfontosabb része az udvari ablak melletti néhány négyzetméternyi terület volt, mert apám itt állította fel munkaasztalát, a panglit, meg a két suszterszéket. Tudniillik a kapu melletti falon kívül állt a domború, még az egykori nyílt műhelyből átmentett címtábla, melyen egy hosszú szárú csizma és egy hegyes orrú női cipő hirdette apám mesterségét.

Szóval a földes szoba egyik vége nappal, vagyis esti hatig műhely volt, közben délben itt gyülekezett a család a durva asztalnál, hogy elfogyassa ebédjét. A tányérok helye — talán a gyerekek miatt — magába az agyonsúrolt, egészen elhasznált, repedt asztal deszkáiba volt bevájva.

Este aztán egy rozoga sezlonon és egy vaságyon aludt a család három-négy tagja, szükség esetén kettesben. Vagyis két fiú mindig együtt aludt, külön ágya abban az időben a szüleimnek volt; ha én nem aludtam velük, a rozoga sezlont nővérem birtokolta.

Volt is cirkusz minden este, amíg apám haza nem érkezett. Repültek a párnák, a toll is kihullott néha a cihákból és a szoba megtellett pihékkal. Anyám sopánkodott, próbálta megfélemezni a két rakoncátlan fiút, de kevés sikerrel. Illa, a nővérem meg se kísérelte a beavatkozást, habár ő volt a legidősebb. Tudta, hogy amint megmozdul, rögtön ellene fordul a fiúk szilajsága, és akkor ő húzza a rövidebbet. Én meg remekül szórakoztam, míg csak ágyba nem dugtak.

Mire megérkezett a kocsmából apám, elcsendesedett a társaság. Mert vele nem lehetett tréfálni. A lábszíz mindig kéznél volt és nem nagy kímélettel csapott le a fiúkra. Igaz, Bécire vigyázott, mert lábát és szemét egyszerre támadta meg egy számomra ismeretlen betegség. Egy ideig kocsiban toltuk, és sötét szemüveget kellett viselnie. De a betegség elmúlt és nyoma se maradt.

Még mindig csak négy-öt éves voltam, és az ágyban lezajlott csetepaték mellett, téli estéken, vacsorára és apánkra várva a repedt vaskályha mellett, sötétben üitünk. Élvezettel néztem a kis, karikás kályha repedésén keresztül világító falakra, meg a gerendás mennyezetre vetített árnyékok játékát. A kályha mellett mesélő anyám, vagy valamelyik melegedő öreg szomszédasszony történetei elevenedtek meg, az árnyékok sárkányokká, boszorkányokká és tündérékké váltak. Ilyenkor nagyon jól éreztem magam, mert a szobát mélységes béke és szép mesék világa töltötte be.

Anyám majd minden este néhány krumplit tett a kályha tetejére, lábossal lefedte, és mi vártuk, míg a vacsorához megsült. A hajában sült krumpli finom illata töltötte meg a levegőt. Mindez egybevéve meglelégedéssel töltött el engem, anyámat és talán a két fiút is; csak nővérem vágyott már többre, ő néha elhagyta a gubbasztó családot és barátnői társaságában babázott, vagy a konyhában, a még mindig meleg sparherd mellett, petróleumlámpa fényénél tanult.

Ambrus krumplihéjából spirált nyesett, rászúrta egy fadarabkára vagy a piszkavasra és a pályha ringlijei közé helyezte. Az egy darabban levágott krumplihéj a melegtől forogni kezdett, mint a fényár-salt kigyó.

Igy töltöttük akkoriban az estéinket, ez volt a nagy szórakozás, a felejthetetlen esti élmény. Egyáltalán nem gondoltuk, hogy másként is lehetne. Sötét szoba, lángok fényjátéka, halk mesék és krumpli-illat ... Ezerszer tér vissza emlékembe.

A nappalok? Egyszerűen nem tudom, télen hogyan teltek el. Hiszen segíteni nem tudtam, játékaim sohasem voltak... Azért fel-találtam magam, mert anyám megtanított, hogyan töltssem egyedül az időt, míg testvéreim az iskolában tartózkodtak. Ollót adott kezembe, és újságpapírból képeket vágtam, vagy ahogy hosszú ideig kiejtettem ezt a szót: »kepeket«.

Az összehajtott papírdarabokból százféle figurát vagdostam. Ha valamelyik különösen érdekesre sikerült, azt apámnak is megmutat-tam, meg a hazaérkező gyerekeknek. Később a régi falak lehullott malterját formáltam olyképpen, hogy az udvar kiálló köveihez dör-zsöltem őket. Tehát a magam módján »alkottam«. A szomszédok »kis művésznek« neveztek. De egy napon rájöttek, hogy hasznosabban is eltölthetném időmet és beírtak a Prágai híd utcai, elég távoli, úgy-nevezett Vörösköröszt óvodába.

Jól emlékszem annak a kísérletnek rövid történetére. Mert csak kísérlet volt és igen rövid. Ambrus bátyám megfogta kezem és elve-zetett az óvodába. Egy ideig bent ültem a gyerekekkel, akik, úgy tűnt, ugyanazt az imát mondogatták, amelyet a fehér hajú köldusoktól hal-lottam számtalanszor. De közben figyeltem, hogy a bátyám kint van-e a folyosón és megvár-e, ahogyan — édesanyámmal együtt — megí-gerzte. Később kimentünk az udvarra és egy nagy kupac homokban ját-szóttunk. Bátyám velem volt, és én nyugodt lélekkel vájtam az alagúta-ka-t a puha homokba. Nagyon belemerülhettem a játékba, mert észre sem vettem az idő múlását és elfeledkeztem Ambrus jelenlétéről. Mikor felocsúdtam a nagy munkából, azonnal rájöttem, hogy bátyám elfűnt. »Becsaptak, becsaptak« — villant át agyamon, és bánatos bögésbe kezdtem. Aztán gondoltam egyet, és a megrökönyödött óvónő intelme ellenére kiszöktem az utcára és bátyám nevét kiáltozva rohantam ha-zafelé. Meg sem álltam lakásunk ajtajáig, hogy annak küszöbéről zú-dítsam anyám nyakába a szemrehányások özönét. Kaptam egy kisebb sorozat verést, de óvodába többé sohasem mentem. Nem is próbál-koztak újabb kísérlettel; tudták, hogy az első lépést elrontották, és már ismerték makacs természetemet.

A makacsság! Ez is egészen korai emlék, de következményeit csak ké-három évvel később kezdtem érezni úgy istenigazából. Addig azonban a Csatáry-háznak környékén még lejátszódott néhány esemény. Az egyik például akkor történt, amikor egy napon beállított hozzánk egy furcsán öltözött, számomra ismeretlen ember, akiről hamarosan kiderült, hogy számos nagybácsikám egyike. Sovány volt, poros és szakáll fedte arcát. »Megjött Emőd a hadifogságból!« — sivalkódott Illa nővérem, amint meglátta a furcsa szerzetet. Anyám kiszaladt az udvarra, apám is kikászolódott a műhelyből és egyáltalán nem volt elragadtatva a jövevénytől.

Anyám ölelte, csókolta, én meg elhúzódtam tőle, és hiába csalogatott, hogy hozott nekem a tarisznyájában »valamit«, nem békéltem meg vele egykönnyen. Akármilyen nagy volt az öröm, anyám még nem engedte be a lakásba édes öccsét, hanem ott az udvaron leszedte róla minden gúnyját, és Emőd egy szál alsónadrágban, szegyenkezve toporgott a köréje gyülekezett házbeliek előtt.

A ruhák meg a mosókonyha katlanjába kerültek, ott főzte őket anyám hosszú órákon át. Utána maga a háborúból hazatérő hős is a mosókonyhába került, fürdették, súrolták, és csak késő délután jutott be lakásunkba. Azt mondta anyám, hogy tetvetlenítették meg a betegséget főzték ki a foltos katonai rongyokból. Hát nem így képzeltem el a hős nagybácsi visszatérését, akinek hadbavonulásáról és eltűnéséről sokszor mesélt anyám a sötét téli esteken.

De most nyár volt. Emőd kapott egy viselt ruhát és leült apámhoz a pangli mellé. Mondták, hogy nagyszerű cipész, keze alatt ég a munka... ha van. Hát nem mindig volt elég, apám is sokszor bámult a kapu felé a nyitott ablakon keresztül, várva, hogy jön a rendelő. Emődnek meg amúgy is szűk volt a szoba, néha idő előtt hagyta ott a munkát és eltűnt a házból. Úgy mondták, hogy sok a komája, meg hogy kártyázni megy... De egy napon nem is jelent meg a földes műhelyben. Ugyanaznap délután nálunk járt egy ember, aki detektívnek mondta magát és őt kereste.

Mert hogy előző éjszaka betörték a Magyar utca végén álló hentesüzletbe, ahonnan pénzt vittek el... És Emőd volt az egyik gyanúsított. Nesokára elfogták társaival együtt, akik mindannyian a hadifogságból jöttek. El is ítélték, de nem vitték el a fogházból, mert munkáját nagyon megbecsülték. Csak az anyám látogatta, a nagybácsik meg a sógorok szégyellték, hogy a család egy tagja rossz útra tért. Nem tudom, miért, de apám nem ellenezte, hogy bejárjunk hozzá, néha még pár dinárt is küldött neki.

Így voltunk a teüvel is. Azt sem szégyellte a házban senki. Tisztán látom magam előtt a képet, amint a ház nagylányai és asszonyai hajmosás után sámlin ültek az udvarban, és miután hajuk megszáradt a napon, újságpapírost tettek maguk elé és sűrű szarufésűvel tisztogatták hajukból a jól meghisztalt fejtetüket. Aztán a papírdarabokat összehajtogatták és a tetvekkel együtt elégették.

A jobb módú családoknál ilyesmit nem tapasztaltam, nekik tiszta maradt a fejük, vagy legalább is eltitkolták, ha volt tetűjük. De kárörvendve láttam, hogy őket meg egymás után elkapja az ótvarra-

gály — a fertályunkon viszont senki feje sem lett tele ezekkel a csúf sebekkel. Hej, de csúnyák is voltak a kopaszra nyírott úrilányok. Ki-nevettük, csúfoltuk őket, mert ők minket előbb tetveseknek neveztek.

Akkor még tartott a spanyolnátha is. Az orosz hercegnő idős apja kapta meg a házban elsőnek és majdnem belehalt. Szerettem volna megnézni a beteg öreg urat, de nem engedtek be hozzá. Mégis beleestem a csúnya náthába, és nagy lázzal feküdtem a melegen fűtött földes szobában. Az orromból állandóan folyt a vér, és az iparosok orvosa sárga színű vattával tömte tele orrlyukamat. Soha ennyit nem forgolódtak körülöttem, mint akkor. Egyik bátyám sem aludt velem, habár az ő ágyukban feküdtem, sok teát itattak velem, meg narancsot is kerítettek, s az nagyon ízlett nekem. A fiúk egy szalmazsákon háltak a földön, és lefekvés után éppen úgy hancúroztak, mint azelőtt.

Meggyógyultam, fölkeltem, és minden folytatódott úgy, ahogy azelőtt. Apám mellé kerültem újra, a hideg szobába, és hallgattam altató esti meséit.

Akkoriban jelent meg lakásunk ajtajában egy fiatal nagybácsim, a magas, barna Aladár. Arról lett emlékezetes, hogy szép hangja volt, dalaival elszórakoztatott bennünket. Szívesen hallgattuk, de apám nem túlságosan kedvelte, mert — mint mondotta — elege volt már az egyikből, minék jön nyakára a másik is. Ez a »másik« meg — azt mesélték — vöröskatona volt, és valahonnan a határon túlról került elő. Munkát úgy látszik, nem kapott, ruháján és kiálló pofacsontján is meglátszott, hogy nem a legjobb módban él. De valahogy, ő is csak hozzánk vonzódott, jobb módú testvéreinel csak ritkán jelentkezett.

Sokszor megtörtént, hogy éppen ebédidő alatt látogatott meg bennünket — véletlenül. Mi már asztalnál ültünk. Megállt a konyha és a szoba közötti küszöbön és nem akart beljebb kerülni. Anyám tessékeltte, de ő mindig szabadkozott. Akkor anyám figyelmeztetőleg a látzólag evésbe merülő apámra szögezte tekintetét. Mire apám ráförmedt a küszöbön álló, szerénykedő, hosszú Aladárra:

— Ül le az asztalhoz, egyél velünk!

Ez már parancsnak hangzott és az éhes fiatalember közénk telepedett. Tányért kapott, és együtt ettünk, aminek mi, gyerekek nagyon örültünk. Mert sajnáltuk fiatal nagybácsinkat, akiről lesírt a szegénység. Apámra pedig, akármilyen szigorú volt hozzánk, nagyon büszkék voltunk. Hallottuk nem egyszer, amikor sajtáságos módján oktatta az elfogyasztott ebéd után egészen átalakult Aladárt:

— Amazok nem bírják a szegényszagot, ugye? A szerencsétleneket csak a magunkfajta tűri. Én inkább éhen döglének, mintsem hogy rájuk szorulnék.

Így hát a mi házunk lett a bajba jutott rokonok egyedüli menedéke. Emőd is, amikor kiszabadult, nálunk kapott szállást néhány éjszakára. Aztán fölitalálta magát, munkát talált és nem volt vele többé semmi gond. Mindenütt csak dicsérték tudását és szorgalmát. Múltjából legfeljebb csak a kártyázás kísértete maradt fenn még jó ideig.

De Aladár ismételten megjelent nálunk, ha sorsa rosszra fordult. Kicsit evett, énekelt, és aztán apámmal is hetvenkedett, ha jó formába került. Egy este már jó későre járhatott az idő, amikor megjelent. Talán nem volt szállása, mert éjszakára kért menedéket. Ez nem volt könnyű dolog, de egy szalmazsákot mindig le tudtunk tenni a földre. Apám már ágyban volt, Aladár velem kezdett akrobatamutatóványokat végezni. Magasba emelt, majd úgy tett, mintha elejtene, és csak a föld közvetlen közelében kapott el ismét. Apámnak az ilyen ügyeskedés nem volt ínyére, figyelmeztette Aladárt, hogy hagyjon föl vele, mire az fogott engem és szintén kunsztból apámhoz dobott.

Ezzel betelt a mérték. Apám kiugrott az ágyból és el akarta kapni hepciáskodó nagybácsimat. De az észrevette, hogy a tréfának vége, és kiszaladt a lakásból. Egy szál nadrág volt csak rajta, apámon még annyi sem. De azért futott a menekülő, hosszú lábú Aladár után egészen az utca sarkáig.

Reszkettünk, amikor egy ingben, gatyában és a izgalmaktól lihegve visszatért. Anyámra ripakodott, hogy az ő fajtája, hogy ő szoktatta a házhoz ezt a javíthatatlan csibészt, aki ahogy kissé bemelegszik, már nem fér a bőrébe. De aztán elpárolgott a dühe, és anyám néhány perc múlva kisompolygott Aladár otthagyt ruházatával.

Haragja természetesen nem volt hosszú életű. Aladár nemsokára megint megjelent, és ment minden a régi szokás szerint mindaddig, míg be nem hívták katonának. Gyerekagyam felszívó képességét jellemzi a tény, hogy pontosan emlékszem azokra a szavakra, melyeket Illa nővérem emlékkönyvébe — akkoriban minden fiatal lánynak volt emlékkönyve — beírt. »Elmegyek messzire, Szerbiának közepére, de ha egyszer vissza fogok térni, nyíló rózsza fog néked virulni«. Ezek a sorok inkább egy korabeli udvarló, vagy szerelmes ifjú kezéből lettek volna természetesek, de hát az Aladár nagybácsi ilyen csekélységen nem akadt meg. A divatos közhelyek és műdalok nagy barátja volt. Aladár hazajövele után ugyan kivirultak a rózsák, de nem a kertekben. Katonáskodása idején gümőkór támadta meg tüdejét, a lázrózsza korai halála napjáig sem került le arcáról.

Családunk hat tagján kívül megemlékeztem a két nagybácsiról, akik időről időre hozzánk csatlakoztak. Így tehát néhanapján nyolcan kerülgettük a nem valami dúsan megrakott, repedezett és hívájt, öreg »ebédlőasztalt«. Pedig még nem soroltam el mindenkit, aki, ha átmenetileg is, de családunkhoz tartozott. Mert Káposzta Matyiról még egy szót sem szóltam.

Káposzta Matyit nem lehet kihagyni a család és a Csatáry-ház krónikájából. Számomra kedvesebb személyt alig tudok felkutatni az első világháború utáni éveket idéző emlékeimből. Matyji árva fiú volt, sem anyjára, sem apjára nem emlékezett, magános nagynénje nevelte egy sétaerdő közelében álló, alacsony nádfedeles házban. Amikor elvégezte a négy elemít, továbbtanulásról szó sem lehetett, írni-olvasni különben is megtanult, ugyan mi mást tehetett volna a szűkös körülmények között élő rokon, mintsem hogy mesterségre adja. Apám, ha akkoriban nem is volt nyílt műhelye, jó és szigorú mesterember hírében állt a környéken. Így került hozzánk egy napon, talán ezerkilenc-

százhuszonhárom őszén Matyi, a szép növésű, rózsás arcú, vidám gyerek, aki akkor mindössze tizenegy éves lehetett. Ami éppen megfelelő kor volt, hogy egy szegény gyerek inasnak vagy kifutónak szegődjön. Matyi tehát inas lett. Apám mellett tanulta a mesterséget, és az akkori szokás szerint a gazdasszony — már mint anyám — segítségére volt. Persze hajnali kelésekről meg az akkori időkben szokásos házimunkarobotról szó sem lehetett. Először is, mert az apám mindennap hajnalban kelt, télen ő gyűjtötte be a sparherdet, és a világ semmi kincséért sem hagyta volna, hogy a kora reggeli munkákat, más végezze el. Jóval későbbi szélütéséig a nap sohasem találhatta őt az ágyban, de a gyerekek túl hosszú lustálkodását sem nagyon tűrte. Jellegzetes kiejtésével keltegetett bennünket, ahogy eloszlott az éjszaka sötétsége:

— Felkelni, gyerekek, már a seggetekbe sűt a nap!

De apámról később majd többet mesélek. Most Matyiról van szó, aki rövidesen családunk hetedik tagja lett, mert mindannyian nagyon megszerettük, és még apám se sejtette véka alá, hogy kedveli a szőke árva gyereket. Ő azért, mert fogékony volt és szorgalmas, a testvéreim pedig azért, mert jó pajtásnak és ötletes játszótársnak bizonyult. Édesanyám ugyanazon okból ragaszkodott Káposzta Matyihoz, mint amelyekért az én gyerekszívembe is beférkőzött. Mert engem szeretett, értem, a család legkisebb, hosszú hajú tagjáért mindent, az égvilágon mindent megtett. Ha cipőt »liferált«, magával vitt, ha szabad ideje volt, nyakába vett, és így »dócsázva« futkározott velem végig a Magyar utca aszfaltján. És játékokat faragott, rongylabdát csinált, megjavította a cipőmet, amire apám ritkán volt kapható. Ami a legfontosabb, megvédett a nagyobb gyerekektől, ha azok valamilyen okból — az pedig a gyerekeknél sűrűn akadt — meg akartak verni.

Neki köszönhetem, hogy odahaza és a környéken évekig nem is szólítottak igazi nevemen. Mert nevekkal is felruházott. Zömök termetem ihlette névadásra. Először Csumának becézett, később jó ideig Tuskó volt a nevem.

Matyi ott élt közöttünk, évekig hozzánk tartozott. A régi idők történetét nélküle el sem tudom képzelni.

(Folytatjuk)